

ENSEST İLİŞKİDEN DOĞAN ÇOCUĞU “TANIMA YASAĞI”NIN KALDIRILMASINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Sevgi USTA SAYITA*

I. Giriş

Fücur olarak da isimlendirilen ensest, toplumumuzda “evlenmeleri, ahlakça hukukça ve dince yasaklanmış (nikah dışı olmayan) yakın akraba olan kadın ve erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları” anlamında kullanılmaktadır. Psikoloji bilimlerinde, birbirleriyle evlenmeleri yasaklanmış aile üyeleri arasındaki cinsel temas olarak tanımlanmakta ve bu tanım, bazen hem fiiller hem failer tarafından genişletilerek; kan bağından bağımsız olarak “güven” ilişkisini ve sadece cinsel birleşmeyi değil, her tür cinsel eylemi” kapsamaktadır.¹ Ensest pozitif hukukta Medeni Kanun ve Ceza Kanunu’nda karşılığını bulmaktadır. Medeni Kanun’da “evlenmeye engel olacak şekilde husumluğun bulunması” ifadesi ile mutlak evlilik engeli olarak düzenlenmiştir (MK m. 145 b.4). Bu hükme göre “üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala, teyze ile yeğenleri arasında” evlenme yasaktır (MK m. 129 b.1). Herhangi bir şekilde bu evlilik gerçekleşmişse evlilik geçersizdir. Türk Ceza Kanunu’nda ise ensest özel bir suç olarak kabul edilmemiştir. Evlenmeleri yasak olan reşit kişiler arasındaki rızaya dayanan cinsel ilişki ensest olarak tanımlanmakta, bu ilişkiyi yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Geçerli rızaya dayanmayan cinsel ilişki ise cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar arasında yer almakta ve yakın akrabalık ağırlatıcı neden olarak kabul edilmektedir.² Dolayısı ile bu kişiler arasındaki cinsel ilişki tarafların geçerli hukuki rızalarının

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi.

¹ Fücur / ensest tanımları için bakınız; Yalçın Sancar, s. 24; Oğuz Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, Ankara 2007, s. 162vd.

² Bu konuda bakınız, Türkan Yalçın Sancar, *Çok Failli Suçlar*, Ankara 1998.

olup olmamasına göre “rızaî ensest” veya “rızaî olmayan ensest” olarak ayrılmaktadır.³

Her iki durumdaki ilişkiden doğan çocuk, evlilik dışı doğmuş çocuktur ve annesi ile soy bağı doğumla kurulurken babası ile soy bağı'nın kurulabilmesi için babası tarafından tanınması veya anne ve çocuk tarafından babalık davası açılması gerekmektedir. Çocukla babası arasında soybağı kurulabilecek olmasına rağmen, ahlaken ve hukuken kabul edilmeyen/korunmayan bir ilişki ile böyle bir ilişkiden doğan çocuk diğer “normal” kabul edilen bir ilişkiden doğan çocuğa göre hem kendi aile çevresi hem de toplum tarafından kolay kabul edilebilir durumda olmayacaktır. Dolayısı ile çocuğun biyolojik babası olan erkekle arasında soy bağının tespiti ve kurulmasında hem kadının hem çocuğun mağdur olma ihtimali yüksek olacaktır.

Uluslararası hukuk belgelerinde çocukların doğum durumlarındaki bu farklılık bir ayrımcılık türü olarak kabul edilmiştir, Dolayısı ile doğumuna göre farklı hukuki statüye tabii kılınması temel uluslararası insan hakları belgelerinde kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. (1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, m. 2, 1959 Çocuk Hakları Bildirgesi 1. İlke; BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 24.1, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 2).⁴ Türk hukukunda, 1961

³ Türkan Yalçın Sancar, “Ensest ve Tartışmada “Genel Ahlak” Engeli”, *Güncel Hukuk, Aylık Hukuk Dergisi*, Aralık 2008, s. 24

⁴ 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m.2- “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir”; 1959 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 1. ilkesi; “Çocuk, bu Bildirgede öne sürülen haklardan yararlanır. Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ve başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahiptir”; BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 24.1 maddesi “Her çocuğun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ailesi, içinde yaşadığı toplum ve Devlet tarafından, bir küçük olarak statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerine hakkı vardır” düzenlemelerini getirmektedir. Bildirge ve Sözleşmelerle ilgili bilgi için bakınız; Zeynep Oya Usal, *Avrupa Birliği Sürecinde Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Türkiye*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No. 95, İstanbul Ağustos 2006; Ayrıca Birleşmiş Milletler Ekonomi ve Sosyal Komisyon 1973 yılında Evlilik Dışında Doğmuş Çocukların Hukuki Durumunun Düzeltmesine İlişkin Avrupa Anlaşması Tasarısı'nı sunmuştur. Tasarı evlilik dışı doğmuş çocukların hukuki durumuna ilişkin temel ilkelere uyma görevini ülkelere yüklemektedir. Bu konuda bakınız Nuşin Ayiter, Medeni Kanun'un Nesebe İlişkin Düzenlemesinin, Yeni Eğilim

ve 1982 anayasalarında kanun önünde eşitlik ilkesi yer almasına rağmen, Medeni Kanun'da çocuklar evlilik içinde veya evlilik dışında doğum durumlarına göre farklı hukuki statülere tabii kılınmışlardı. Evlilik dışı doğan çocukla biyolojik babası arasında soybağının kurulması ancak belli koşullarda mümkün kılınmış, 2002 yılında yeni Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, evlilik dışı doğan çocukların hukuki durumlarındaki eşitsizlik Anayasa Mahkeme Kararları ile giderilmiştir⁵. Yeni Medeni Kanun'un kabulüne kadar ensest sonucu doğan çocuğun biyolojik babası tarafından tanınma yoluyla soybağı kurulması yasağı sürmüştür.

Medeni Kanun'da bu yasak kaldırıldıktan sonra da çocuğun biyolojik babası tarafından tanınmasına imkan verilmesi bu ilişkinin toplumsal, ahlaki ve kültürel olarak da kabul edilir hale getirildiği anlamını taşımamaktadır. Bu değişikliğin, çocukları hukuki olarak eşit kılma da fiili olarak toplum dışı kalmalarını engellemesi, yani fiili eşitsizlik halini gidermesi mümkün değildir ve bu ilişkiden doğan çocukların, baba adının –bazen anne adının da– açık olarak kaydedilmelerini talep etmek hem anne ve baba kimlikleri ile kadın ve erkek açısından kolay veya mümkün değildir. Bu gerçekliğin çocuğun öldürülmesi, terk edilmesi, evlat edindirilmesi veya başka bir kişiyi baba veya anne olarak gösterilmek suretiyle örtülme olasılığı yüksektir. Bu sorunların tartışılması ve bazı sorunsallar ve önerilerin yer alacağı makalede öncelikle tarihsel gelişime bakmak anlamlı olacaktır.

II. Tarihsel Açıdan Tanıma Yasağı'nın Seyri

Fücurun hukuki kaynağı Roma hukukuna dayanmaktadır. Önceleri özel hukukta yer almamış, daha sonra evlenme yasağına karşı işlenmiş bir suç olarak ele alınmıştır. Roma özel hukuk alanına, dinsel kökenli bazı yasakların “yakın akrabalar arasında evlenme yasağı” biçimine dönüştürülmesiyle girmiştir.⁶

ve Gereksinmeler Karşısında Değerlendirilmesi, *Medeni Kanun'un 50. Yılı*, Ankara 1977, s. 46.

⁵ Anayasa Mahkemesi Kararları ve yorumları için bakınız: Haluk Burcuoğlu, “Medeni Yasa'nın Kabulünden Bugüne Evlilik Dışı Çocukların Hukuki Statülerindeki Önemli Gelişmeler”, *İÜ Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağanı*, İstanbul 1999, s. 677vd.

⁶ Cahit Can, *Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002, s. 360; Diler Tamer, *Augustus Çağında Cinsel Suçlar*, Homer Kitabevi, 1.

Ortaçağ Kilise Hukukunda, genel olarak evlilik dışı çocukların “*günah ürünü*” olduğu ve ana babaları ile aralarında soybağı kurulmasının yasak kabul edildiği dönem ve sonrasındaki XIX. yüzyıl kanunlaştırmalar döneminde aileyi koruma amacıyla bu anlayış geniş ölçüde korunmuştur. Tanıma yasağına ilişkin hükmün kanunlarda yer almasının gerekçesi esas olarak, evlilik dışı birleşmeleri engellemek için evlilik dışı doğan çocukların durumlarını olabildiğince kötüleştirmek ve bu yolla toplumu ve aileyi korumaktır. Karşı görüş olarak ise; evlilik içi ve evlilik dışı doğmuş çocuğun hukuken eşit olduğuna dayanarak, böyle bir ilişkiden doğmakta çocuğun payı olmadığı ve buna rağmen ilişkinin faturasının çocuğa çıkarılmasının adalet düşüncesine aykırı olduğu ve çağdaş düşünceye uymadığı ileri sürülmüştür.⁷

XXI. yüzyılın başlarında hümanist düşüncenin zorlamasıyla evlilik dışı çocuğun evlilikten bağımsız bir değer olarak korunması fikri giderek güçlenmiş Batıda özellikle İskandinav ülkelerinde Norveç ve Danimarka'nın nesep hukukunda başlattıkları reform hareketleri hemen bütün Avrupa ülkelerine yayılmıştır.⁸ Kanunlarda görülen modern eğilim; “*çocuğun babaya hukuki nesep bağı ile bağlanabilmesine hakim olan temel kriterin, babanın kişisel takdiri değil, çocuğun yararı olması*” gerektiği yönündedir.⁹ Evlilik dışı doğan çocuğun tabii olduğu hu-

Basım İstanbul 2007, s. 209.

⁷ Bkz. Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, Cilt, II 10. Baskı, İstanbul 2006, s. 335 vd.; Rona Serozan, *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005, s. 206; Burcuoğlu, s. 677vd.; Kemal Oğuzman/Mustafa Dural, *Aile Hukuku*, 2. Bası, İstanbul 1998, s. 322-323; Serozan (Hatemi/Serozan), *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi 1993, s. 372 vd.; Selahattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990, s. 520vd.; Feyzi N. Feyzioğlu, “Ümit Doğanay'ın Ardından” *Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Anısına Armağan*, Cilt 1, İstanbul 1982, s. 31; Ayiter, s. 43 vd.; Haluk Burcuoğlu, “Hukukumuzda Evlilik Dışı -Evlilik İçi Çocuk Ayırımı”, *Günümüzde Yargı*, Sayı 41, Eylül 1979, s. 28-31; Selahattin Sulhi Tekinay, *Evlilik Dışı Nesep Meselelerine Toplu Bir Bakış*, *Medeni Kanun'un 50. Yılı*, Ankara 1987, s. 83 vd.; Muammer Aksoy, *Kötü Durumlu Evlilik Dışı Çocuklar*, Ankara 1943; A. B. Schwarz, *Evlilik Dışı Çocuk Meselesi*, Üniversite Konferansları, 1943-1944, s. 126; Adnan Güriz, *Evlilik Dışı Birleşmelerden Doğan Çocuklar*, *Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler*, Ankara 1974; Aydın Aybay, *Evlilik Dışında Doğan Çocuklar Sorunu*, *Ankara Barosu Dergisi*, 1969, S:3, s. 467 vd.; Fikret Arık, *Milletler Cemiyeti, Sosyal Meseleler Danışma Raporu*, Hukuki Bakımdan Evlilik Dışı Çocuklar, “Evlilik Dışı Çocuklar ve Hukuki Durumu Hakkında Bir İnceleme” den Cenevre 15 Mayıs 1989, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara 1949, s. 1.

⁸ Tekinay, s. 83.

⁹ Tekinay, s. 85.

kuk, kanun önünde eşitlik ilkesine dayanan ayırmacılık yasağı ile çocuk yararı esas alınarak gelişme göstermiştir. Alman hukukunda zina ve fücür ürünü çocukların tanınmasını engelleyen hüküm yer almamıştır. 25.6.1976 da İsviçre Medeni Kanunu'nda yapılan değişiklikle zina ve fücür ürünü çocuklar bakımından tanıma yasağı kaldırılmıştır (İMK m. 260).¹⁰

Bu anlayış Türk hukuk sistemine gecikmeli olarak yansımıştır. Cumhuriyet öncesi hukukumuzda, fücür/ensest ilişki başlı başına bir kavram olarak yer almamıştır.¹¹ Tanıma yasağı önceki Medeni Kanunu'na mehzaz Kanun'dan alınmıştır. 1961 tarihli Türk Anayasası, 35. maddesi, aileyi anayı ve çocuğu ayrı ayrı ele alarak korunma görevini devlete yüklemiştir. Anayasa'daki kanun önünde eşitlik ilkesine rağmen, Medeni Kanun'da evlilik dışı çocuk hem nesep bağı hem de malvarlığı hakları açısından evlilik içi çocukla eşit olmayan bir konumdaydı. (ÖMK m. 459) Evlenmesi yasak kişilerden dünyaya gelen çocuğun tanıma yoluyla, babası ile arasında soybağı kurulması 743 sayılı önceki Medeni Kanun'da evlenme yasağı soybağının düzgün olup olmadığına bakılmaksızın, kan hısmı olan üstsoy-altsoy, tam kan ve yarım kan kardeşler, amca, dayı, hala, teyze ile yeğenler arasındadır (ÖMK m. 292).¹² Aynı zamanda karı kocanın usul ve füruu ile karının usul ve füruu arasında ve evlat edinilen ile evlat edinen arasında evlenmeyi yasaklamıştır (ÖMK m. 92/1,2,3; 121). Her ne kadar Medeni Kanun'da evlenme yasağı bu kadar geniş sayılsa da, doktrindeki bas-kın görüşe göre; tanıma yasağı sadece evlenmeleri kesin biçimde yasak olan kan hısımlarının ilişkisinden olan çocukları kapsamaktaydı.¹³

¹⁰ Bu konuda bakınız Emine Akyüz, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, MEB, Yayınları, Ankara 2000, s. 170; Tekinay (1977), s. 87; Ayiter, s. 43vd.; Argun Köteli, *Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler*, Kazancı Yayınları, Ankara 1991, s. 153 vd. ; Arık, s. 7 vd.; Akyüz, s. 170.

¹¹ Muammer Aksoy'a göre bunun nedeni de evlilik dışı ve evliliğe aykırı bütün cinsel ilişkilerin, zina kavramı altında en ağır bir suç sayılmasından ötürü bunlardan bir kısmını daha ağır muameleye tabi tutmanın esasen imkansız bulunmasıdır. Bununla beraber böyle bir fiilin olmasının mümkün görmemenin veya daha doğrusu tasavvur etmek istemeyişin de bu konuda az ya da çok etkisinin olduğu da ifade edilmektedir. Aksoy, s. 91 dn. 83.

¹² Bu konuda Serozan'ın tanıma yasağının aşılabileceğine ilişkin olarak ileride dipnot 18 in açıklamasına bakınız.

¹³ Saymen /Elbir, s. 416; Tandoğan s. 402; Aksoy, s. 96; Zevkliler s. 901; Öztan s. 415; Tekinay s. 530,

ÖMK m. 292 hükmüne göre tanınmalarını yasaklanan çocuklar üstsoy –altsoy, kardeşler, amca, dayı hala ve teyze ile yeğenler (yansoy) arasındaki cinsel ilişkiden doğanlardır ve doktrinde fücür ürünü çocuklar olarak isimlendirilmişlerdir.¹⁴

1971, 1984 ve 1998 tarihli Medeni Kanun tasarılarında evlenmeleri yasak olan kan hısımlarının ilişkisinden doğan çocukları tanıma yasağı korunmuştur.¹⁵ 2467 sayılı Kanun hükümlerine göre Adalet Bakanlığı'na kurulan Komisyon tarafından hazırlanan 1984 tarihli Türk Medeni Kanunu Ön Tasarısı ve gerekçesinde itiraz konusu kuralın yer aldığı madde doktrindeki baskın görüşe uygun biçimde "(B)birbiriyle evlenmeleri yasak olan kan hısımlarının cinsel ilişkilerinden doğan çocukların tanınması yasaktır (m. 281/IV)" biçiminde düzenlenmiştir: Bu çocuklar için tanıma yasağının devam etmesinin gerekçesi olarak "(B)buna mukabil, birbirleriyle evlenmeleri yasak olan kan hısımlarının cinsel ilişkilerinden doğan çocukların tanınmasının bu çocukların toplum içinde utanç duymalarına sebep olabileceği de dikkate alınarak bu husustaki tanıma yasağı muhafaza edildiği ve yürürlükteki kanununun 292. maddesinin buna ilişkin hükmü tasanda bu maddeye son fıkra olarak alındığı" ifade edilmiştir. Bu süreçte tanıma yasağının kaldırılmasında, –doğrudan fücür ürünü çocuklara ilişkin olmasa da– yaşamadan önce, evlilik içi evlilik dışı çocuk ayırımının Anayasa da yer alan başta eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönünde kararlar veren Anayasa Mahkemesi Kararları da dikkate değer niteliktedir.¹⁶ Anayasa Mahkemesi'ne yakın kan akraba ilişkisinden doğan çocuklara ilişkin tanıma yasağının anayasaya aykırılığı iddiasında bulunulmadığı için Mahkeme'ce bu konuda görüş belirtilmemiştir.¹⁷ Doktrinde ise ağırlıklı olarak çocuklar arasında doğum durumlarından kaynaklanan yasal eşitsizliğin kaldırılması konu-

¹⁴ Türk hukuk dilinde, evlenmeleri yasak kan hısımların ilişkilerinden dünyaya gelen çocuklar için özel bir deyim yerleşmemiştir, "Fücür" günahın her çeşidini içine alan geniş bir kavramdır, bu nedenle maksadı çok iyi ifade etmiyor, Tekinay, "yasak kan hısımları" demeyi tercih etmiştir. Tekinay (1990), s. 525; Ayiter evlilik dışı doğan çocukların ana baba ve çocuklardan meydana gelmiş doğal bir aile topluluğundan yoksun oldukları için bir tür "toplumsal yetim" olarak nitelendirildiklerini ifade etmiştir. Ayiter, s. 43.

¹⁵ 1971, 1984 ve 1998 yıllarında tamamlanan Medeni Kanun ön tasarılarında yer alan neseple ilgili değişiklikler hakkında bakınız Burcuoğlu, (1999) s. 685 vd.

¹⁶ Bu konuda bakınız Serozan (Hatemi/Serozan), s. 381

¹⁷ Esas Sayısı: 1990/15 -Karar Sayısı: 1991/5 - Karar Günü: 28.2.1991 RG. 27 Mart 1992- 21184-

sunda görüş belirtilmiştir. Tekinay bu yasağın sözde “*meşru ailenin şerefini ve huzurunu himaye*” amacıyla öngörölmüş olduğunun söylendiğini, bu durumdaki çocukların tanınmayacağı hakkındaki kanun hükümünün sağlam bir sosyal temelden yoksun bulunduğu için, bu kuralın uygulanmasını mümkün olduğu kadar dar bir alanla sınırlamanın doğru olacağı ve yasağın çocuk yararına yumuşatılması gerektiğini, çocuğu utanca maruz bırakmamak kaygısı ile fazla mübalağa edilmemesini ve tanıma yasağının amacının, utanç verici bir ilişkinin açıklanmasına meydan vermemek ve çocuğu toplum içinde daha kötü bir duruma düşürmemek olduğunu ifade etmiştir.¹⁸ Serozan bu yasağın “*aslında ataerkil eksenli bir cinsel tabu ve miras uğruna belirli bir cinsel ilişkilerden doğma çocukları dışlayıp aşağılayan bir yasak olduğunu, ana babanın davranışının cezasını hiçbir katkısı bulunmayan çocuğa çektirmekle bu yasak kuralı anayasal kişilik hakkına ve eşitlik ilkesine de ters düşmekte*” olduğunu ifade etmiştir.¹⁹ Önceki Medeni Kanu’nda da çocuğun tanınma yasağına rağmen, çocukla baba arasındaki soybağının, babalığa hükmedilmesi, çocuğun baba tarafından evlat edinilmesi veya soybağının düzeltilmesi yolu ile mümkündü. Serozan, ÖMK m. 310 hükmüne göre bu durumdaki çocuğun babalığına hükmedilmesi yasaklanmadığına, nesebin düzeltilmesi veya evlat edinme yoluyla sahih nesepli çocuk konumuna erişebileceğine göre, böyle bir yasak koymanın çelişkili olduğunu ve böyle çelişkili kuralların örtülü ya da gerçek olmayan yasa boşluğu bulunduğu ve bu boşluğun da tanıma yasağını aşmakla doldurulması gerektiğinin kabul edilebileceğini ileri sürmüştür.²⁰

Bu yasak 4721 sayılı Yeni Medeni Kanun’la, kaynak İsviçre Medeni Kanunu’nun 260. maddesine uygun olarak kaldırılmıştır. Madde gerekçesinde, bu yasağın çocuğun menfaatine uygun olmaması sebebiyle kaldırıldığı ifade edilmektedir. Kanun’un Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki görüşülmesinde, yasağın kaldırılmasıyla ilgili madde bu konuda bir soru, görüş veya itiraz yer almadan kabul edilmiştir.²¹

¹⁸ Tekinay(1990) s. 530

¹⁹ Serozan(2005), s. 206 ; Serozan (Hatemi/Serozan), s. 381.

²⁰ Serozan (Hatemi/Serozan), s. 381.

²¹ MHP grubu adına İstanbul Milletvekili Mehmet Pak tarafından genel nitelikli görüş belirtilmiştir. (...) Bu suretle, soybağı açısından, evlilik içinde doğan çocuk ile evlilik dışında doğan çocuk ayırımına son verilmekte, evlilik dışında doğan çocuk, evlilik içinde doğan çocukla aynı konuma getirilmektedir. Bu değişiklik, suçsuz, günahsız çocuklarımızın, sadece doğmuş olmaları nedeniyle, âdeta, dünyaya ce-

Tanuma yasağı kaldırılmıştır ancak evlilik dışı çocuk olarak doğmaya yeni bir sonuç bağlanmıştır. 22.11.2001 günlü, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 321. maddesinin I. fıkrasının birinci cümlesinde “Çocuk, ana ve baba evli ise ailenin; evli değilse ananın soyadını taşır. (...) hükmü ile evlilik dışı çocuğun babasının soyadını alamayacağı” hüküm altına alınmıştır.

Bu hükme karşı; “743 sayılı Türk Kanunu Medenisi döneminde, tanınan veya babalık hükmüyle soy bağı belirlenen evlilik dışı çocuğun babasının soyadını alabildiği, buna karşılık 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun bu imkânı ortadan kaldırdığı, sonuç itibarıyla çocukların haklarında bir geriye gidişin yaşandığı; itiraz konusu kuralla, evlilik dışı çocukların kendi aralarında da eşitsizlik yaratıldığı gerekçesi ile itiraz konusu kuralların Anayasa'ya aykırı olduğu” iddiası ile iptal davası açılmıştır. Anayasa Mahkemesi 2005/114 Esas; 2009/105 K. ve 2.7.2009 Günlü kararı ile Anayasa Mahkemesi'nin bu hüküm oyçokluğuyla iptal edilmiştir.²² Mahkemenin iptal gerekçesinde Anayasa'nın 10, 11 ve 41. maddeleri ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulama ilkelerinden biri olan “çocuk yararı” esasına dayanılmıştır.²³ İleride bahsedeceğimiz karşı oy gerekçelerinin

zalandırılmış olarak gelmeleri önlenmekte, evlilik dışında doğan çocuklarımızın mağduriyetleri ve hukuksal açıdan uğradıkları haksızlıklar giderilmektedir. Bu durumdaki çocuklarımızın gelecekleri güvence altına alınmış, çocuk hakları açısından çok önemli bir adım atılmış olmaktadır. Bu amaçla, tasarıda çocuk ile ana arasındaki soybağının doğumla kurulduğu belirtilmek suretiyle, doğal ve hukukî olan bir durum, kural halinde ifade edilmiştir. (...) soybağıyla ilgili hükümlere genel olarak bakıldığında, çocuk haklarının gözetildiği; çocuklarımızın, günümüzün şartları da dikkate alınarak, mağduriyetinin giderilmeye çalışıldığı; dünyaya gelme konusunda bir sorumlulukları olmayan, geleceğimizin teminatı olan bu varlıklarımızın toplumun birer onurlu üyeleri olmaları bakımından tedbirler alındığı görülmektedir. Bu düzenlemeler yapılırken, evlilik içinde ya da dışında doğma konusunda ayırım yapılmamakta, bütün çocuklar eşit muameleler görmektedir. *TBMM Tutanak Dergisi*, 15. Birleşim, 1.11.2001; (çevrimiçi), <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil4/bas/b015m.htm>, 15 Eylül 2009.

²² Anayasa Mahkemesi'nin Kararı için bakınız *Resmî Gazete*, 7 Ekim 2009 -27369.

²³ “(...) Anayasa Mahkemesi'nin benzeri konularda daha önce verilmiş olan kararlarında vurgulandığı üzere, çocuk evlilik dışı dünyaya gelse bile, ana babasını bilmek, babasının nüfusuna yazılmak, bunun getireceği haklardan yararlanmak, ana ve babasından kendisine karşı olan görevlerini yerine getirmelerini istemek gibi kişiliğine bağlı temel haklara sahiptir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde bütün çocukların evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olmalarına bakılmaksızın aynı sosyal korumadan yararlanması gerektiği açıklanmıştır. Keza, Birleşmiş Milletler Çocuk

çocuğu ve yararını öne alan görüşleri ise makalenin konusunu teşkil eden tanıma yasağı açısından dikkate değer önem arz etmektedir.²⁴

III. Pozitif Hukukta Evlilik Dışı Çocuğun Tanınması

Evlilik dışı doğan çocuğun biyolojik babası ile arasında soybağının kurulmasının en basit yolu çocuğun babası tarafından tanınmasıdır (MK m. 295).²⁵ Baba olduğunu iddia eden erkeğin tek taraflı irade beyanı ile çocuk ile babası arasında, çocuğun ana karnına düşmesine kadar, geriye etkili olarak soybağı kurulmuş olmaktadır. Çocuk ve babası arasında aile hukuku ilişkileri doğuran kurucu yenilik doğuran, tek taraflı bir hukuki işlemidir ve tanıyanın bu yöndeki iradesini açıklamasıyla hüküm ifade eder. Kural olarak, bu açıklamanın ayrıca herhangi bir kimseye yöneltilmesine ve ona varmasına gerek yoktur dolayısıyla çocuk ve/ya annenin kabulüne ihtiyaç yoktur (MK m. 300). Bu hüküm çocuk ve anneyi hiçe saydığı için eleştirilmektedir.²⁶ Tanıma, tanıyan tarafından irade sakatlığına düşmüş olma gerekçesi ile iptal edilebilir.²⁷ Tanıma biyolojik ve genetik gerçekliğin ikrarıdır ve tanımanın bu niteliği gereği hiç kimse aslında kendisinden olmayan bir çocuğu tanıyamaz. İtirazın dayanağı bu gerçekliğe aykırı tanımalardır, bu hak çocuk, annesi ve tanımadan dolayı menfaati ihlal olanlara tanınmıştır (MK m. 299).²⁸ Çocuk ile annesi arasındaki soybağı ise do-

Hakları Sözleşmesi'nde yasama, yürütme ve yargı organlarınca gerçekleştirilecek bütün faaliyetlerde "çocuğun yararı"nın esas alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Anayasa'nın 41. maddesinin gerekçesinde de, ailenin yanı sıra evlilik dışında doğan çocukların da korunması devlete bir ödev olarak yüklenmiştir. Bu nedenle, tanıma işleminin varlığı veya babalık hükmü verilmiş olması durumunda evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olmanın çocukların hukuksal statüsünde bir farklılığa yol açması kabul edilemez."

²⁴ Bakınız ileride dipnot 44 ve çevresi.

²⁵ Tanıma konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. M. Dural/T. Öğüz/M. A. Gümüş, *Türk Özel Hukuku*, Cilt III, Filiz Kitabevi, İstanbul 2008, s. 268 vd.; Akıntürk, s. 358 vd.; Serozan (2005) s. 203vd.; (Serozan) Hatemi/Serozan, s. 308 vd.

²⁶ Alman hukukunda tanımaya ananın eğer velayete sahip değilse çocuğun rızası aranmaktadır. Serozan (2005), s. 204

²⁷ İrade sakatlığı sebebiyle itirazın özellikleri için bakınız Serozan (Hatemi/Serozan), s. 382.

²⁸ Ülkemizde erkeğin biyolojik çocuğu olmayan bir çocuk ile arasında soybağı kurma iradesini ifade eden "hatır tanımaları" daha çok evlat edinmenin ağır koşullarını dolanmak üzere başvurulmaktadır. Bu konuda bakınız Serozan (2005) s. 208-209;

ğumla kurulur ve yasal olarak çocuğun babasının kim olduğu anneye göre belirlenmektedir (MK m. 282/I). Anne ile evli olup olmadığına bakılmaksızın, doğan çocuğun babası, çocuğun doğmasına neden olan ilişkiyi kuran erkektir. Anne ile erkeğin evli olması halinde, çocuk evlilik içi doğduğu için annenin kocası karine olarak çocuğun babasıdır. Bu durumda çocukla baba arasında soybağı kendiliğinden kurulur. Karinenin aksini iddia etmek ve ispat etmek Medeni Kanun'da düzenlenmiştir. *Çocuk ile baba arasında soybağı, ana ile evlilik, tanıma veya hâkim hükmüyle kurulur* (MK m. 282/II) Nesebin bu şekilde anneye dayalı olarak belirlenmesi kadının anne olduğunun tıbbi ve fiili olarak bilindiği durumlar için söz konusu olabilir.

Ancak annenin bilinmediği haller ile, çocuğun annesi olmayan bir kadının nüfusuna kayıtlı olduğu durum veya annesi olarak bilinen kadının gerçekte annesi olmadığı hallerde annelik statüsü çekişmelidir.²⁹ Çocuğun terkedilmiş olduğu veya resmi nikahlı eşin, kocasının birlikte yaşadığı kadın(lar)dan doğan çocuğun annesi olarak nüfusa kaydetmiş olduğu hallerde anne ile çocuk arasındaki soybağı çekişmeli olabilir. Pozitif hukuk fiili gerçekliği esas kabul ediyor, düzenliyor ve koruyorsa, bir kadının evlilik dışı bir ilişkiden doğurduğu çocuğu ile soybağını kurma açısından da bir düzenleme yapmalıdır.²⁵ Bir kadının çocuk doğurduğu bir muayene ile tespit edilebilir, ama belli bir çocuğun annesi olduğunun tespit edilebilmesi için babalığın tespitinde olduğu gibi, genetik test gerekecektir. Bir kadın da terk ettiği veya başka bir kadının nüfusuna kayıtlı olan kendi çocuğunu tek taraflı irade beyanı ile tanıma hakkına sahip olabilmelidir.³⁰

Serozan (Hatemi /Serozan) s. 383.

²⁹ Acabey, analığın tespiti davasının söz konusu olabileceğini ifade etmektedir. Mehmet Beşir Acabey, *Soybağı Kurulması, Genel Olarak Sonuçları, Özellikle Evlilik Dışında Doğan Çocuğun Mirasçılığı* (Eski ve Yeni Medeni Kanuna Göre Karşılaştırma) Güncel Hukuk Yayınları, İzmir 2002, s. 22 vd.

³⁰ Türkiye'nin de taraf olduğu Milletlerarası Ahvali Şahsiye Komisyonu üyeleri arasında imzalanan Gayrimeşru Çocukların Ana Bakımından Nesebin Tashihiine Müteallik Sözleşme'nin 2. maddesi "Ana doğum ilmühaberinde gösterilmemiş ise akid devletlerden birinin yetkili makamında bir tanıma beyanında bulunabilir." Sözleşme Metni için bkz. RG, 11 Ekim 1965 -12123.

IV. Çocuğun Hakları Açısından Tanıma'nın Hukuki Niteliği ve Çocuk Yararı

Çocuğun nüfusa kaydedilmesi, isim ve vatandaşlık hakkı çocuğun kişilik haklarına bağlı temel hakları arasında yer almaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin önceki Medeni Kanun'da tanıma yasağını düzenleyen 292. maddesinin zina ürünü çocuğa ilişkin tanıma yasağının Anayasa'ya aykırı olduğu itirazı ile ilgili verdiği kararda Anayasa'nın 12. maddesi açısından incelemesinde, "*çocuğun ana babasını bilmek, babasının nüfusuna yazılmak, bunun getireceği haklardan yararlanmak, ana ve babasından kendisine karşı olan görevlerini yerine getirmelerini istemek gibi hakları, çocuğun kişiliğine bağlı temel hakları*" arasında olduğunu ifade etmiştir.³¹ Evlilik dışı doğan çocuğun hukuki statüsünün evlilik içi çocukla aynı biçimde düzeltilmesinde "*çocuk yararı*" ve "*eşitlik ilkeleri*" esas alınmıştır. Dolayısı ile nesep çocuğun kişiliğine sıkı surette bağlı haklardandır. Çocuk, dünyaya gelmesine neden olan ana babasından bağımsız olarak, isim, soyadı, vatandaşlık, ana babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip bir kişidir.

Uluslararası çocuk hukuku açısından soybağı ve soybağına bağlanan hukuki sonuçlar Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 7. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir.³² Bu hükme göre; "*Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.*" Bu hüküm çocuğun ana babasına bağlı olarak belirlenen hukuki kimliğinin tanınması amacıyla konmuştur. Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 24(2). maddesinde, "*Her çocuğun, doğumundan hemen sonra nüfus kütüğüne kaydedilme, bir isme sahip olma ve bir vatandaşlık kazanma hakkı olduğu*" düzenlenmiştir.³³ İn-

³¹ Yukarıda dipnot 15.

³² Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiş, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanmış, 4058 sayılı ve 9 Eylül 1994 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ile onaylanmıştır. Sözleşme, 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

³³ Sözleşme, 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilmiş, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanmış, 4868 sayılı ve 4 Haziran 2003 tarihli Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ile onaylanmıştır. Sözleşme, 23 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 6 bölüm ve 53 maddeden oluşan Sözleşme, medeni ve siyasi hakların çok geniş bir listesini içermekte ve İnsan Hakları Evren-

san Hakları Komitesi'ne göre, bu madde çocuğun yasal/hukuki kişiliğinin tanınması yanında çocuk hakkında özel koruma tedbirleri alma hakkıyla yakından ilgilidir.³⁴ Bu hakkın amacı, çocuğun yasal/hukuki kişiliğinin tanınması ve korunmasını sağlama zorunluluğudur. İnsan Hakları Komitesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 7. maddesinde yer alan "çocuğun ana babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkının" "yeni bir hak" olduğunu ifade etmektedir.³⁵ Komite bu maddenin, yine aynı sözleşmede yer alan, çocuğun vatandaşlık, isim ve aile ilişkilerini kapsayan kimliğinin korunmasını düzenleyen m. 8, ana babasından ayrılmasını düzenleyen m. 9, aile birleşmesini düzenleyen m. 10 ve aile çevresinden yoksun çocukların yetişmesinde sürekliliği düzenleyen 20. madde ile birlikte okunması gerektiğini de belirtmektedir

Çocuğun tanınmasına bağlanan soyadı, vatandaşlık, kişisel ilişki kurulması gibi "ana babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı (ve görevi)" Medeni Kanun ve Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda düzenlenmiştir. Tanıma yasağının kaldırılması çocuğun içinde bulunduğu fiili durumu kendiliğinden düzeltici bir etkiye sahip değildir. Ayrıca ahlaki ve kültürel olarak kabul edilmeyen bir ilişkiden doğan çocuğun nüfusa kaydedilmesi, yani çocuğun enest bir ilişkiden doğduğunun nüfus kütüğünde yer almasının çocuğun yaşam hakkı ve yararına açıkça aykırılık oluşturabilme potansiyeline sahiptir. Üzerinde durulması gereken bir başka konu da; kadının uğradığı tecavüz sonucu çocuk doğurduğu durumlarda, özellikle bu ilişkinin bilinmesinin anne ve çocuğun yaşamlarını tehdit altında bırakabileceği gerçeğinin özel önem taşımasıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde konuyu düzenleyen maddede yer alan "mümkün olduğu ölçüde ana babasını bilme" ifadesi çocuğun ana babasını bilme hakkına bu nedenle getirilen bir sınırlandırmadır. Anne ve babanın bilinmesinin mümkün olmayabileceğini, hatta, bilindiğinde onlar tarafından bakılmasının çocuğun yararına da olmayabileceği halleri ifade etmektedir.³⁶ Çocuğun terkedilmiş olduğu haller gibi

sel Beyannamesi'nde öngörülen hakları daha ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Ayrıca Beyanname'de yer almayan bazı yeni hakların korunmasını da içermektedir. Zeynep Oya Usal, *Avrupa Birliği Sürecinde Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Türkiye*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No.95, İstanbul Ağustos 2006.

³⁴ Human Rights Committee, *General Comment 17*, 1989, HRI/GEN/1/Rev.5.p.133

³⁵ *Manual on Human Rights Reporting*, 1997, p.430.

³⁶ *The Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, Fully revised

anne babasının bilinmesinin mümkün olmadığı haller dışında; ensest ve annenin tecavüze uğradığı hallerde babanın kimliğinin, anne tarafından reddedildiği haller de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Anneyi, çocuğun babasının adını vermeye zorlamanın pratikte uygulanması güçtür ve annenin hakları ile çocuğun haklarının çatışması söz konusudur.³⁷ Cinsel sağlığın korunması ve bedene saygı hakkı ya da kadının temel hakları arasında yer alan maddi (beden) ve manevi bütünlüğü üzerindeki kişilik hakkının ihlali söz konusudur ve bu ihlal sonucu bir çocuk dünyaya gelmiştir. Doğumla anne ile çocuk arasından hem nesep bağı hem de velayet ilişkisi kendiliğinden kurulmaktadır. Annenin rızası dışında ve karşı taraf açısından suç teşkil eden bir ilişkiden meydana gelen çocukla arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulabileceğini düşünmek bile kolay değildir. Burada kimin yararının korunması tercih edilecek veya kimin yararı öncelikli olacaktır? Sözleşme'nin 7. maddesi bu konuda çocuk yararına göndermede bulunmamaktadır. Bu madde çocuğun yararına aykırı düşse de, eğer mümkünse ana babalarını bilme haklarının olduğunu ifade etmektedir. Ancak Sözleşme çocuğun biyolojik ana babasını bilmesi halinde bundan zarar göreceği kesinse, bu bilginin verilmemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktır. "Mümkün olduğu ölçüde" ifadesi anne babası tarafından bakılma hakkını da kapsamaktadır, bu hak da -kural olarak- çocuğun yararını ifade etmektedir.

Çocuk yararı kavramı, Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasında dikkate alınacak yönlendirici olarak kabul edilmiş dört temel ilkedен biridir ve çocuğu ilgilendiren bütün eylemlerde uygulanacak şemsiye hüküm niteliğindedir. Bu ilkeye göre çocuğun yararı bir başka yararla karşı karşıya olduğunda ilke olarak ve öncelikle çocuk yararı önde olacaktır.³⁸ Sözleşme'ye göre "Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun

sed edition prepared for UNICEF, by Rachel Hodgkin and Peter Newell, Newyork 2002, p.105

³⁷ *The Implementation*, p. 105; Bu konuda bakınız, Catharine A. MacKinnon, "Tecavüz: Zorlama ve Rız Olma", *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*, Metis Yayınları, İstanbul Ocak 2003, s. 198vd.

³⁸ Çocuğun öncelikli yararıyla ilgili olarak bkz. Gülçin Elçin Grassinger, *Türk Medeni Kanununda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler*, XII Levha Yayınevi, İstanbul Ocak 2009, s. 57; Serozan (2005) s. 65; *Implementation Handbook*, madde 3; Akyüz, s. 81 vd.;

yararı temel düşünce'dir (ÇHS m. 3.1)". Sözleşme'nin bazı maddelerinde doğrudan çocuğun yararına atıf yapılmıştır (ÇHS m. 8, 9/1.3, 20, 21, 37 c, 40.2) Ancak özel olarak çocuğun yararının esas alınmasının belirtilmediği durumlarda da kısa ve uzun vadeli olarak yararı gözetilmek zorundadır. Sözleşmedeki bu durum kesin standart belirlenmeyen her konuda uygulanması gereken bir ilkedir. Ancak çocuk yararına ilişkin bir yorumun "Sözleşme'nin bir bütün olarak ruhuna, özellikle de kendi görüşlerine sahip bir birey, medeni ve siyasi hakların öznesi ve bu arada özel koruma önlemlerinin hedefi olarak tanımlanan çocuk kavramıyla uyumlu olması aranmaktadır".³⁹ Bu noktada da; çocuğa ana babası hakkında onu üzebilecek bilgiler vermenin mi, yoksa böyle bilgileri aktarmanın çocuğa zarar vereceği gerekçesiyle gizli tutulmasının mı yararına daha uygun olacağını bilmek ve söylemek kolay değildir.⁴⁰

Çocuğun doğumdan kaynaklanan durumuna dayalı ayırmacılığa uğraması ile yararı gereği anne babasını bilme hakkını kullanamaması halinde iki ilke çatışmaktadır ve çocuğun yararı ilkesi öne geçmektedir. Çocuğun kendi kökenini bilme hakkı kapsamındaki tanıma, kural olarak; çocuğun yararı için kabul edilmiş bir kurumdur. Ancak her somut vaka açısından çocuğun yararının ne olduğu tespit edilmek durumundadır. Bu yasakla korunan değer ve çocuğun yararı konusunda Alman Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar önemlidir. Birlikte yaşamakta olan iki kardeşin aralarındaki ilişkiden dört çocukları olmuştur. Alman Ceza Kanunu'na göre ensest suçtur ve tarafların yargılanma aşamasında bu maddenin Anayasaya aykırılığı iddiası üzerine Alman Federal Anayasa Mahkemesi verdiği 26 Şubat 2008 tarihli kararında anayasaya aykırılık olmadığı sonucuna varmıştır. Kararda; hükmün amacının ailevi iç ilişkilerin korunması ve ailenin kurumsal korunmasına yönelik olduğu; ensest yasağının zarara uğramış ensest çocuklarının yaşama hakkına yönelik olmadığı, kendilerinin belirleyecekleri onurlu yaşam haklarına saygının amaçlandığı; böyle ilişkiden doğan çocukların genel olarak fiziksel ve psikolojik bozuklukları, toplum tarafından dışlanılmaları ve yakın aile mensuplarının 'çift fonksiyonu'ndan dolayı kişisel kimlik ve aile yapısının kaybı nedeniyle onurlu yaşama hakkına saygı duyulmasının mümkün olmadığı, böylece ensestin mevcut sosyal bağları kopardığı, çocukların kendile-

³⁹ *Implementation Handbook*, s. 40.

⁴⁰ *Implementation Handbook*, s. 106.

rinden doğabilecek çocuklarda meydana gelebilecek genetik hastalık korkusuyla yaşama durumunda kaldıkları ifade edilmiştir.⁴¹

Yeni Medeni Kanun'da bu konuda bir hüküm yer almamıştır. Ancak çocuğun yararına aykırı olan hallerde tanınmasına ve nüfusa kayıt edilmesine imkan verilmemesi, çocuğun temel hak olan yaşam hakkının korunabilmesi için anayasal bir zorunluluktur. Aynı zamanda esas olanın çocuğun yararı olduğu ve bu yararın kamunun yararından öncelikli tutulması uluslararası hukuk hükümleri gereğidir de. Nüfus kütüğüne bu gerçekliğin kaydedilmesinin çocuk yarar ve esenliğine aykırı olduğu konusunda benzer görüş Hatemi tarafından ifade edilmiştir.⁴² Bu konuda yukarıda adı geçen "*çocuk, evli değilse ana babanın soyadını alır*" hükmünü oyçokluğu ile iptal eden Anayasa Mahkemesi'nin karşı oy kullanan üyelerinin çocuk yararına ilişkin görüşleri öncelikle dikkate alınmayı hak etmektedir.⁴³ Annesi ile yaşamakta olan ve velayeti annede olan çocuğun babasının soyadını taşımasının her durumda yararına olmadığı ve soyadı farklılığı nedeni ile "*(...) çocuğun her türlü sağlık, eğitim ve sosyal kurumlarla olan ilişkilerinde hatta yaşlılarıyla temaslarında anasının farklı, çocuğun farklı bir soyadı taşımasının yaratacağı gereksiz sorular ve bu durumun çocuk üzerinde yaratacağı etkilerin (...)*" dikkate alınması gereği üzerinde durulmaktadır. Çocuk, kendi arzu ediyorsa veya menfaati o yönde ise, babasının soyadını taşıma hakkına sahip olmalıdır.⁴⁴

⁴¹ Yalçın Sancar (2008), s. 27.

⁴² Hüseyin Hatemi, *Miras Hukuku*, Vedat Kitapçılık, 3.Baskı, İstanbul 2004, paragraf 53, s. 26-27.

⁴³ Bakınız dipnot, 23.

⁴⁴ "*(...)Babası ile aynı aile ortamı içinde yaşama olanağından esasen mahrum olan evlilik dışı çocuğun, babasına ait kuru bir soyadını taşımakta eylemli olarak ne yararı bulunduğu açıklanmaksızın, bunun çocuk için daha iyi olduğu şeklinde bir kabule ulaşmanın mantığına katılmak mümkün değildir. Eşitlik ilkesi insan onurunu ve mutluluğunu güvence altına almak için vardır; salt hukuki statüde farklılık yaratılmasının önlenmesi gerekçesiyle uygulamada kişinin aleyhine sonuçlar verebilecek teorik eşitlik, gerçekte eşitsizliktir. Anayasa Mahkemesinin pek çok kararında da vurgulandığı gibi, yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez; durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Kuralların mutlak biçimde uygulanması, en büyük haksızlıktır (*Summum jus suma injuria*). Bu nedenle TMK'nın 321. maddesi, Anayasa'nın 10. maddesine aykırı değildir.*"(Osman Ali-feyyaz Paksüt)

Nüfus mevzuatımıza göre evlilik dışı çocuk nüfus kütüğüne; “*anasının soyadı ve onun bildireceği baba adı ile tescil edilir*” (Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, m. 23).⁴⁵ Nüfus kaydına itiraz olmadığı sürece annenin verdiği bilgi esas kabul edilecektir. Aynı şekilde anne olan kadının nüfus kaydına çocuğun kaydedilmesi esas olduğuna göre ailenin diğer üyeleri tarafından doğumun öğrenilmesi halinde, çocuk ve annenin bu doğumdan dolayı yaşamlarının tehlikede olduğu hallerde korunmalarının nasıl sağlanacağı konusunda yasal ve idari bir düzenleme bulunmamaktadır. Nüfus Hizmetleri Kanunu’nda “*nüfus kayıtları ve bu kayıtların tutulmasına dayanak olan belgelerde*” gizlilik esası benimsenmiştir (m. 9.1).⁴⁶ Ancak bu gizlilik üçüncü kişilere karşıdır, aile üyelerinin nüfus kaydına ulaşmasının önünde yasal bir engel yoktur. Bu konuda görünen tek koruyucu hüküm, Çocuk Koruma Kanunu’nda yer almakta ve yaşamı tehlikede olan anne ve çocuklar ile hamile kadınları korumak için barınma tedbirinin uygulanması hükmünü getirmektedir.⁴⁷ Barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde, kimlikleri ve adreslerinin gizli tutulacağı da aynı kaygı ile düzenlenmiştir. (ÇKK m. 5.1e -Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik m.15.1)⁴⁸

Oysa bu durumla karşı karşıya gelen anne ile çocuğun can güvenliklerinin ve maddi-manevi ihtiyaçlarının sağlanacağı, toplumdan yalıtılmayacakları, damgalanmayacakları, mahremiyetlerinin korunacağı ve enestinin neden olduğu fiziksel ve ruhsal zararlarının azaltılması için gerekli desteklerin verileceği bir ortam sağlanması yaşam, gelişme, her türlü ayırımı uygulamaya uğramama, sağlık, her tür şiddetten korunma hakları gereğidir.⁴⁹

Hem doğumun hem de çocuğun babasının kimliğinin gizlenmesi kadın ve çocuğun yaşam ve gelişme hakkının korunması açısından da önem taşımaktadır. Tanıma yasağının kaldırılması bu tür olayların ol-

⁴⁵ 29.09.2006 - 2006/11081 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı, RG, 23.11.2006- 26355

⁴⁶ 5490 - 25.4.2006 RG, 29/ 04/2006 - 26153.

⁴⁷ 5395 s. -3.7.2005 RG, 15.07.2005-25876.

⁴⁸ RG, 24.12.2006 - 26386.

⁴⁹ *Türkiye’de Enest Sorununu Anlamak Özet Rapor*, Hazırlayan: Alanur Çavlin-Bozbeyoğlu, BM Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalınma Programı, Haziran 2009, Ankara, (2009 Enest Raporu), s. 30.

masını engelleme gücüne sahip değildir, tam tersi, hem anne hem de çocuğu daha da tehlikeli duruma sokmaktadır. Ensest ilişkilerden doğan çocukların terk edilmeleri, öldürülmeleri veya aile içindeki başka bir kadın doğurmuş gibi nüfusa geçirildiği bilinmektedir. Nüfus Bilimleri Derneği tarafından yürütülen 2009 Türkiye’de Ensest Sorunu Anlamak Raporu’nda; aile içi cinsel istismar sonucu oluşan gebeliklerin bir bölümünün gebeliğin ileri döneminde tespit edildiği, bazı durumlarda da gebeliğin sonlandırılmasının özellikle gebe olan çocuğun sağlığı açısından tehlike oluşturduğu belirtilmektedir. Görüşülen uzmanlar ensest sonucu doğan bebeklerin aileleri tarafından sahiplenilmediğini belirtmişlerdir. Ensestin yargıya yansımadağı durumlarda bebeğin öldürülmesi, terk edilmesi, aileden başka birilerinin nüfusuna geçirilmesi gibi, olayı gizli tutmaya yönelik davranışlara rastlanmaktadır.⁵⁰

Ensest bir insan hakları ihlalidir ve bireyin beden bütünlüğünü, mahremiyetini, üreme hakkını elinden almaktadır. Genellikle (çocuk) kişinin gelecekteki yaşamı için de gerek psikolojik, gerek sosyal, gerek cinsel anlamda tehdit oluşturmaktadır. Yol açtığı sosyal sonuçların yanı sıra, bir cinsel şiddet olgusu olarak, kısa, orta ve uzun vadede üreme sağlığı açısından birçok sağlık sorununa neden olmaktadır. Bu sağlık problemleri başta üreme organları olmak üzere yaralanma ve kanamalar, azalmış cinsel istek, cinsel ilişkide ağrı, cinsel işlev bozuklukları, HIV/AIDS, hepatit gibi cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, üriner sistem enfeksiyonları, istenmeyen gebelikler, sağlıksız düşükler ve istenmeyen doğumlar gibi fiziksel sağlık sorunları ile depresyon, post-travmatik stres bozukluğu, intihar düşünceleri, sigara, alkol ve madde kullanma gibi ruhsal sağlık bozuklukları şeklinde özetlenmektedir.⁵¹

Yeni Ceza Kanunu’nda da; çocuk ve kadını bu derece korumasız bırakan “ensest” özel bir suç tipi olarak yer almamıştır.⁵² “Töre saiki” ile

⁵⁰ 2009 *Ensest Raporu*, s. 31.

⁵¹ 2009 *Ensest Raporu*, s. 5-6.

⁵² Mehaz kanunda yer alan fücür/ensestle ilgili maddenin kanunumuza alınmaması, Türkiye’de bu tür olayların yok denecek kadar az olması ve kamuoyunun bu tür fiilleri işleyenlere karşı sert bir tutum takınması nedenleriyle açıklanmıştır. Bu fiilin kamu düzeninin rencide ettiği ve aile içinde belli bir ahlak düzeyinin korunması için suç sayılması gerektiği doktrinde iler sürülmüştür. Bu tür ilişkilerin suç sayılmaması gerektiğini ileri sürenler ise gerekçe olarak; ülkemizde bu tür vakaların yok denecek kadar az olduğunu, bu fiili işleyenlere karşı kamuoyunun olumsuz tutum

bir insanın öldürülmesi sadece ağırlatıcı neden olarak kabul edilmiş, başkasını intihara azmettirme suç olarak düzenlenmiştir (TCK m. 82 1.j-TCK m. 84.1).⁵³ Oysa Türkiye’de namus/töre baskısı ve bu nedenle kadın ve çocuğa karşı cinayetler ve kadının intihara zorlanması hala ciddiyetini korumaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde konunun önemi nedeni ile Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu’nda (2005) Ülkemiz açısından konunun çok ayrıntılı bir durum tespiti ve analizi yapılmıştır.⁵⁴ Rapora göre polis sorumluluk bölgesinde 2000-2005 yılları arasında töre ve namus saiki ile 1091 cinayet olayı emniyete yansımıştır.^{55, 56} Aile içi ahlaki bir sorun olarak da ta-

takınmasının ayrıca cezai bir yaptırıma gerek duyulmamasını, fiilin suç sayılması halinde birçok iftiraya neden olacağı, ailenin mahremiyetine tecavüz edileceğine dolayısıyla ailenin şeref ve haysiyetinin zedeleneceğini, fiil sabit olmasa bile kızın evlenme şansından mahrum kalacağı belirtilmektedirler. Mehmet Emin Artuk, “Kadına Yönelik Cinsel İstismara Örnek Olarak Evlilik İçinde Irza Geçme ve Fücür”, *Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı*, İstanbul Barosu Kadın Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul 2002, s. 38 vd

⁵³ Cinsel dokunulmazlığa karşı suçların belli dereceye kadar kan hısımlarına karşı işlenmesi sadece ağırlatıcı neden olarak kabul edilmiştir. Bu hükümlere göre; cinsel saldırı, üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı) işlenirse (TCK m. 102.c); çocuğun cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından gerçekleştirilirse (TCK m 103.3); reşit olmayanla cinsel ilişki ise 15 yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi mağdurdan beş yaş büyükse (m. 104) cezalar iki kat artırılacağı hüküm altına alınmıştır

⁵⁴ http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/ARASTIRMA_ONERGESI_GD.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=416 adresinden 13 Eylül 2009 tarihinde alınan bilgidir.

⁵⁵ Diyarbakır Bağlar Belediyesi, *Gökyüzünde Asılı Çiğlikler, Namus Cinayetleri ve Kadının İntiharları Araştırması 2007 Raporu*, Yayın Koordinatörleri; Özlem Yasak-Yüksel Acer, İstanbul 2007, s. 6vd.; Bu konuda ayrıca bkz. *Türkiye’de Eneset Sorununu Anlamak Özet Rapor 2009; Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri, Eylem Programı İçin Önerilen Eylem Raporu*, Hazırlayan; Filiz Karam, BM Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalınma Programı , Ankara; P. İlkaracan, *Sıcak Yuva Masalı, Kadının İnsan Hakları Projsi*, Metis Yayını, İstanbul 1996.

⁵⁶ Türkiye’nin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi için hazırladığı BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 2. ve 3. İlerleme Raporu’nda töre cinayetleri ile ilgili bilgi yer almaktadır: “Sonuç gözlemlerinde özellikle üzerinde durulan töre ve namus cinayetlerine ilişkin olarak etkili yasal önlemler alındığı belirtilmektedir. Rapor da bu konuyla ilgili bilgi şöyledir: Yargı kararları da bu düzenleme çerçevesinde verilmektedir. Öncelikle namus cinayeti-töre cinayeti olarak anılan suçlar için yü-

nımlanan encest olayları ve mağdurlar, ailedeki diğer bireyler tarafından saklanmaktadır.

V. Sonuç ve Öneriler

Önceki Medeni Kanun'da çocuğun babası tarafından tanınmasının yasaklanmış olması, çocuğu, kendi neden olmadığı doğumundan dolayı çocuğun sorumlu tutulmasından veya cezalandırılmasından çok, bu ilişkinin yasaklanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kanun koyucu ahlaka ve hukuka aykırı bu ilişkinin sorumlusu olarak kabul ettiği erkeğe bu ilişki ve ilişkiden doğan çocuğu idareye açık olarak beyan etmesini de aynı şekilde hukuka ve ahlaka aykırı bulmaktadır. Evlenme yasağı olanlar arasındaki birliktelikleri ve bu ilişkilerden çocuk doğurulmasını engellemek amaçlı olduğu gibi, Tekinay'ında yukarıda belirttiği gibi "(...), *tanıma yasağının amacının, utanç verici bir ilişkinin açıklanmasına meydan vermemek ve çocuğu toplum içinde daha kötü bir duruma düşürmemek olduğu(...)*" da ileri sürülebilir.⁵⁷

Tanıma yasağının kaldırılmasının fiili durumda önemli bir değişikliğe sebep olduğu kolayca söylenemeyecektir. Tanıma yasağının kaldırılması, ülkemizde encest ilişkiye ve bu ilişkiden doğan çocuğun kabul edilmesi yönünde bir anlayış değişimi olduğunu ifade etmektedir. Çocuğun ve annenin tanımadan dolayı dışlanabileceği, yaşam hakkının tehdit altında olabileceği durumlarla ilgili nüfus kayıtlarına erişimle ilgili sınırlar koymak, çocuk ve anneyi koruyucu tedbirler ve ilgili kurumlara görev ve yetki verme gibi hükümlere yer verilmemesi gibi; tanıma yasağı'nın kaldırılmasına ilişkin maddenin Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi

rürlükten kaldırılan TCK'da mevcut olan ceza indirimi kaldırılmıştır. 2004 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'nda töre ve namus nedeni ile işlenen öldürme suçu adam öldürme suçunun ağırlaştırılmış hali olarak düzenlenmiştir. Bu suçların işlenmesinde aile içinde var olan otoritenin kullanılması veya bu suçların çocuklara işletilmesi halinde TCK' da azmettiren kişiler hakkında arttırılmış ceza uygulanması öngörülmüştür. TCK'nın 84. maddesi başkalarını intihara azmettirmeyi suç olarak kabul etmiştir. İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulmuşlardır." p.37, s. 18. www.shcek.gov.tr adresinden 12 Ekim 2009 tarihinde alınan bilgidir

⁵⁷ Bkz. yukarıda dipnot 19.

Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'na rağmen TBMM'de tartışmasız kabulü, Kanun koyucun bu konudaki samimiyetine gölge de düşürmektedir.

Gizli biçimde yaşanan bu ilişkiler ve ilişkilerden doğan çocuğun başka bir baba ve/ya anne adıyla bir şekilde nüfusa kaydedilmiş olması veya evlat edindirilmesi hallerinde çocuk ve kadın ancak gerçeğe aykırı bilgi ile korunmakta ya da buna rağmen korunamamaktadır. Doktrin ağırlıklı olarak tanıma yasağının kaldırılmasından yanadır, ancak çocuk ve anne ve hatta babanın karşı karşıya olabileceği öldürülme ve dışlanma ihtimallerine karşı bir çözüm önerisinde bulunmamış ve konu gene uygulamaya ve uygulamacıların '*kişisel çözümlerine*' bırakılmıştır.

Oysa yukarıda anılan Anayasa Mahkemesi kararının karşı oy gerekçelerinde belirtilen görüşler dikkate alınarak; kural olarak evlilik dışı çocuğun annesinin soyadını taşımasının kabul edilmesi, çocuk ve/ya annenin yararına aykırılık oluşturmayan durumlarda çocuğun babasının soyadını taşımak üzere soyadı değişikliğine gidilebileceğine ilişkin bir düzenleme ve anlayış oluşturulması özellikle makaleye konu teşkil eden çocuk ve anneler açısından yaşamsal önem taşımaktadır.

Yasalarla bu konuda bir düzenleme yapılmamış olsa da, uygulamada İçişleri Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü birincil derecede sorumlu kurumlardır. Anayasa'dan kaynaklanan yaşam hakkının temel hak olduğu ve idarenin birincil görevinin yaşam hakkının tehlikede olduğu hallerde müdahale zorunluluğu ve sorumluluğu söz konusudur. Anne kimliğinin açıklanmasıyla kadının ve çocuğun tehlike içine düşmüş olma ihtimalinin olduğu şüphesinde bile İçişleri Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü hem nüfus kayıtlarının aleniyetine sınır getirmek ve/veya başka koruma önlemi almak sureti ile yaşam ve gelişme haklarının korunması için tüm tedbirleri almalıdır.

İlişkinin bilinmesi veya bilinmemesi hali de ayırıcı uygulamanın temelidir. İlişkinin geçerli rıza ile yaşandığı haller ile kadının/kız çocuğunun tecavüze uğradığı haller ve bu ilişkiden bir çocuğun doğduğu haller arasında fark vardır. Aile içi tecavüz sonucu bir çocuk doğmuş olması halinde hem kadın hem çocuk mağdurdur ve durumun bilinmesi halinde mağdurlukları katlanarak artmaktadır. Hukukun ger-

çekliği saptama ve koruması gereği, insanın yaşam ve gelişme hakkı, ayrımcılığa uğramama hakkı, çocuğun ve annenin yararı ile toplumun “*ahlaki vicdanı*” karşı karşıya gelmektedir. Hangi yararın korunması tercih edilecektir ve daha öndedir? İnsanlık tarihi kadar eski olan bu fiili gerçeklik durumu, fiilin tarafları olan kadını, çocuğu, bazen erkeği cezalandırmaya, devlet tarafından bu yalanın korunmasının yasal kılıfının hazırlanmasına rağmen ortadan kaldırılamamıştır. Yasalarla ve yasaklarla engellenemeyen, sadece kadını ve çocuğu daha da korumasız bırakan bu tabunun, kabul edilemese de, insan doğasının bir özelliği olarak her yönüyle tartışmaya açılması, hem vakaların gerçek boyutunun görülmesini sağlayacak hem de karanlıkta bir konunun aydınlatılması ile tarafsız gerçeklik ortaya konabilecektir,

Çocuk açısından bakıldığında; çocuğun korunması ve dışlanmamasının yasal yolu, kendini dünyaya getirenlerden bağımsız biçimde bir birey olarak özerkliğinin kabulüdür. Ancak bu anlayışın kabulü ve benimsenmesi ile insan çocukluk döneminde de toplum içinde hakkı olan yeri, ayrımcılığa uğramadan alabilecektir.

KAYNAKLAR

- A. B. Schwarz, *Evlilik Dışı Çocuk Meselesi, Üniversite Konferansları, 1943-1944.*
- Adnan Güriz, *Evlilik Dışı Birleşmelerden Doğan Çocuklar, Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler, Ankara 1974.*
- Argun Köteli, *Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler, Kazancı Yayınları, Ankara 1991.*
- Aydın Aybay, *Evlilik Dışında Doğan Çocuklar Sorunu, Ankara Barosu Dergisi, 1969, S:3,*
- Cahit Can, *Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002.*
- Catharine A. MacKinnon, “*Tecavüz: Zorlama ve Razi Olma*” *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru, Metis Yayınları,, İstanbul Ocak 2003*
- Diler Tamer, *Augustus Çağında Cinsel Suçlar, Homer Kitabevi, 1. Basım İstanbul 2007*
- Diyarbakır Bağlar Belediyesi, *Gökyüzünde Asılı Çiğlikler, Namus Cinayetleri ve Kadın İntiharları Araştırması 2007 Raporu, Yayın Koordinatörleri; Özlem Yasak-Yüksel Acer, İstanbul 2007.*

- Emine Akyüz, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, MEB, Yayınları, Ankara 2000
- Feyzi, N. Feyzioğlu, "Ümit Doğanay'ın Ardından", *Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Anısına Armağan*, Cilt 1, İstanbul 1982.
- Fikret Arık, Milletler Cemiyeti, Sosyal Meseleler Danışma Raporu, *Hukuki Bakımdan Evlilik Dışı Çocuklar*, "Evlilik Dışı Çocuklar ve Hukuki Durumu Hakkında Bir İnceleme" den Cenevre 15 Mayıs 1989, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara 1949
- Haluk Burcuoğlu, "Hukukumuzda Evlilik Dışı -Evlilik İçi Çocuk Ayırımı", *Günümüzde Yargı*, Sayı 41, Eylül 1979.
- Haluk Burcuoğlu, "Medeni Yasa'nın Kabulünden Bugüne Evlilik Dışı Çocukların Hukuki Statülerindeki Önemli Gelişmeler", *İÜ Cumhuriyet'in 75.Yıl Armağanı*, İstanbul 1999,
- Hüseyin Hatemi, *Miras Hukuku*, Vedat Kitapçılık, 3.Baskı, İstanbul 2004,
- Hatemi/Serozan, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi 1993
- Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, Fully revised edition prepared for UNICEF, by Rachel Hodgkin and Peter Newell*, Newyork 2002
- Kemal Oğuzman/Mustafa Dural, *Aile Hukuku*, 2.Bası, İstanbul 1998.
- Mehmet Beşir Acabey, *Soybağı Kurulması, Genel Olarak Sonuçları, Özellikle Evlilik*
- Dışında Doğan Çocuğun Mirasçılığı (Eski ve Yeni Medeni Kanuna Göre Karşılaştırmalı)*, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir 2002
- Muammer Aksoy, *Kötü Durumlu Evlilik Dışı Çocuklar*, Ankara 1943.
- M. Dural/T. Öğüz/M. A. Gümüş, *Türk Özel Hukuku*, Cilt III, Filiz Kitabevi, İstanbul 2008,
- Nuşin Ayiter, Medeni Kanun'un Nesebe İlişkin Düzenlemesinin, Yeni Eğilim ve Gereksinmeler Karşısında Değerlendirilmesi, *Medeni Kanun'un 50 Yılı*, Ankara 1977.
- Oğuz Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, Ankara 2007, s.162 vd.
- Pınar İlkaracan, *Sıcak Yuva Masalı*, Kadının İnsan Hakları Projesi, Metis Yayını, İstanbul, 1996.
- Rona Serozan, *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.
- Selahattin Sulhi Tekinay, Evlilik Dışı Nesep Meselelerine Toplu Bir Bakış", *Medeni Kanun'un 50. Yılı*, Ankara 1987.
- Selahattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990.

- Serozan (Hatemi/Serozan), *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi 1993.
- Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, Cilt, II 10. Baskı, İstanbul 2006.
- Türkan Yalçın Sancar, "Ensest ve Tartışmada "Genel Ahlak" Engeli", *Güncel Hukuk*, Aylık Hukuk Dergisi, Aralık 2008, s. 24.
- Türkan Yalçın Sancar, *Çok Failli Suçlar*, Ankara 1998.
- Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak Özet Rapor*, Hazırlayan: Alanur Çavlin-Bozbeyoğlu, BM Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalınma Programı, Haziran 2009, Ankara, (2009 Ensest Raporu),
- Türkiye'de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri, Eylem Programı İçin Önerilen Eylem Raporu*, Hazırlayan; Filiz Kardam, BM Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalınma Programı Ankara.
- Zeynep Oya Usal, *Avrupa Birliği Sürecinde Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Türkiye*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No.95, İstanbul Ağustos 2006.